

ПОГРЕБНА В.Л.

*доктор філологічних наук, професор,
зав. кафедри журналістики*

*Національного університету «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

ТЕЛЕПРОГРАМИ ПРО ВІЙНУ ТА ВІЙСЬКОВИХ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ

Телебачення продовжує залишатися найбільшим соціально-культурним явищем ХХІ століття, яке доступне усім поколінням, усім соціальним верстам населенням. Суспільно-політичне телевізійне мовлення використовується медійниками з метою активізації громадянської позиції телеглядачів і є засобом впливу на громадську свідомість. З 2015 року у вітчизняному телепросторі почали з'являтися програми, основна проблематика яких була пов'язана зі збройною агресією сусідньої держави.

Питання особливостей функціонування тележурналістики під час війни підіймаються такими науковцями, як В. Кравченко [1], М. Праута [2], І. Пуцята [3] та ін. Загалом відчувається брак наукових досліджень, присвячених розгляду особливостей функціонування сучасної військової журналістики України. Її змістовий та жанровий дискурс потребує вивчення та узагальнення. Цим і визначається актуальність нашої розвідки.

З метою формування уявлення про стан оборонної промисловості в країні 26 вересня 2015 року на телеканалі «24» стартувала телепрограма «Техніка війни» – це спільний проєкт телеканалу з Центральною телерадіостудією. Автором і ведучим програми став майор Сергій Камінський, який уже приймав участь у подібних проєктах, зокрема «Військовий вісник» і «Захисник Вітчизни». Програма покликана знайомити аудиторію з новими розробками військової техніки, новими зразками зброї, військового спорядження. Останній, 233-й випуск програми був відзнятий два роки тому за участю військового журналіста Олексія Чубашева, який розповідав про особливості застосування сучасної снайперської гвинтівки. Програма мала інформаційно-аналітичний характер і кожний випуск її набирав близько 150 000-200 000 переглядів.

Треба згадати телепроєкт «Рекрут. UA», автором і ведучим якого був Олексій Чубашев, український військовий журналіст, військовослужбовець, учасник російсько-української війни (загинув 10 червня 2022 року під час оборони міста Сєвєродонецьк. Указом президента України 28 червня 2022 року капітану Олексію Чубашеву присвоєно чергове звання «майор» посмертно).

Телепроєкт «Рекрут. UA» можна вважати першим в Україні військовим реаліті-шоу. Як згадує колишня керівниця Центральної телерадіостудії МОУ Яна Холодна, Олексій Чубашев буквально жив цім проєктом: «Ніколи не забуду, як ти прийшов з цією ідеєю, ти горів нею. Першими були ССО, потім десанти, потім морпіхи. Ти багато зробив корисного для армії цими проєктами» [4]. Домінантною ідеєю телепроєкту була популяризація служби, формування позитивного іміджу військового в Збройних Силах України. Проєкт виходив на «5 каналі» а також транслювався на 24 каналі. У випусках телепроєкту Олексій Чубашев розповідав про підрозділи різних родів та видів військ Збройних Сил України, про рекрутинг (на власному прикладі) у лави ЗСУ. Загалом було випущено 4 (чотири) сезони телепроєкту: 1 сезон – Рекрут.UA – SOF (сезон про відбір кандидатів до лав Сил спеціальних операцій Збройних сил України); 2 сезон – Рекрут.UA – ДШВ – сезон про відбір кандидатів на службу в лавах Десантно-штурмових військ Збройних сил України; 3 сезон – Рекрут.UA – Морська піхота: про участь підрозділів Морської піхоти ЗСУ

у міжнародних військових навчаннях у Грузії; 4 сезон – Рекрут.UA – Снайпер-сезон про відбір кандидатів на службу в лави Збройних сил України за фахом снайпер.

Назва телепроєкту визначила долю Олексія Чубашева і стала його позивним у війську. Журналіст був одночасно й автором, й головним героєм військового телепроєкту. Він намагався сформулювати позитивний імідж Збройними Силами України, відобразити реальні позитивні зміни, які відбулися в ЗСУ. Журналістка О. Скотнікова цитує військову аудиторію журналіста, яка стверджує, що «в його програмі йшлося про все – від перших страв, які з'явилися в армійських сухпайках до вишколу і постійної освіти. Він відстежував і показував анатомію цих трансформацій та сам їх пережив» [4]. На думку побратимів, зразок військової служби Олексія Чубашева, його медіапроєкти стали тими мотиваторами, які також вплинули на вибір багатьох українців вступити до лав ЗСУ на захист Батьківщини.

3 лютого 2021 року було запущено інформаційний проєкт про Міністерство оборони та Збройні сили України під назвою «Армія сьогодні». Ведучими стали майор Юрій Стоянський та старший лейтенант Марія Сальнік. Ініціатором виробництва нової програми виступила Центральна телерадіостудія МО України. Проєкт мав на меті долучитися до інформаційної війни в умовах російської агресії. На думку ініціаторів проєкту, до нього мали увійти «поточні зйомки ЦТРС МО України, матеріали з регіонів та ООС, а також найважливіші новини Міністерства оборони та Збройних сил України» [5]. Проєкт спрямовано на зацікавлену аудиторію: «як на усі категорії військовослужбовців і ветеранів, так і свідомих цивільних громадян України» [5]. У телепрограмі щосереди протягом 15-20 хв планувалося повідомляти про реформи у Мінобороні та ЗСУ, обговорювати рух до НАТО, військові навчання та операції, аналізувати військову техніку, сучасне озброєння, обговорювати соціальні питання, правову допомогу військовим, моніторити якість військової освіти і науки, розглядати кадрову політику, законодавчу діяльність, військову медицину та волонтерську діяльність. Телепрограма мала інформаційно-аналітичний характер і спрямована на інформування про важливі події, пов'язані з Мінобороною та ЗСУ.

Український досвід, який формується ціною життів тисяч, десятків, сотень тисяч людей, квадратними кілометрами захоплених територій, мільйонами змінених, скалічених доль людей, які змушені були на чужині шукати прихисток для себе і своїх дітей, повинен обов'язково репрезентуватись європейцям, трансформуватись у дискусії, конференції,

потоки важливих інформаційних знань, тому що ця тематика – тематика війни і подолання її наслідків – є однією з найголовніших актуальних безпекових проблем на континенті і поза ним. Саме тому всебічний аналіз українського питання і застосування українського досвіду у практичних цілях іншими державами є важливим і актуальним, і він повинен бути закарбований у фото-, кіно- і тележурналістиці, Інтернет-ЗМІ, тобто тих масмедіа, які мають найбільше охоплення аудиторії.

З початком повномасштабного вторгнення телевізійні масмедіа зазнали суттєвих змін у контенті та редакційній політиці. В епіцентрі уваги – воєнні події, гуманітарні кризи, допомога партнерів, стосунки з США та Європою, тобто аспекти міжнародної політики, внутрішні реформи в армії, оборонній промисловості та суспільстві. На думку І. Пуцяти, основні напрямки висвітлення військового конфлікту пов'язані з розгортанням повномасштабної війни, це «оперативні повідомлення про обстріли та атаки на міста, відомості про втрати та пошкодження військової техніки агресора, обговорення міжнародних санкцій проти Росії, аналіз та прогнози щодо дій агресора, висвітлення гуманітарної кризи в мирних регіонах України, організацію евакуаційних коридорів, репортажі про героїзм українських захисників, інформацію про діяльність волонтерів, новини про важливі міжнародні зустрічі в ООН, НАТО, дипломатичні переговори України з Росією, а також виступи міжнародних лідерів та Президента України перед світовими парламентами» [3, с. 65].

Нові стратегії створення телеконтенту ґрунтуються на розробці основних векторів репрезентації інформації – досягненні перемоги та національної єдності. Роль журналістики у відображенні російсько-української війни полягає не тільки у її функції інформаційного мосту між подіями та суспільством/громадськістю, але й у створенні різноманітних проєктів, які будуть спрямовані на підтримку морального духу громадян.

Сучасні телепрограми про війну мають, здебільшого, інформаційно-аналітичний характер, спрямовані на інформування аудиторії про сучасний стан озброєння України, про реформи в Збройних Силах України. Ці програми мають невеликий хронометраж, інформацію озвучує лише ведучий або головний герой програми у кадрі/за кадром. Кількість телепрограм про війну незначна. Існуючі програми мають на меті активізацію громадянської позиції глядачів й формування національної свідомості.

Як слушно зауважує журналістка В. Кравченко, «від початку повномасштабної війни у 2022 році медіапростір став основним інструментом комунікації і вирішення багатьох нагальних потреб» [1]. Люди нашого складного часу майже цілодобово не випускають гаджети з рук, слідкують за новинами, повідомленнями, намагаються постійно підтримувати контакти з близькими, друзями, знайомими і роблять це всюди: вдома, у метро, бомбосховищах, підвалах і транспорті. Медіа повідомляють, інформують, слугують джерелом формування української стійкості та незламності, вони підтримують роботу волонтерських фондів, створюють умови для мотивації, спрямованої на особистий розвиток та освіту.

Міністерство внутрішніх справ України представило документальну стрічку «Шлях додому», присвячену військовим, які пережили російський полон. Прем'єра відбулася 17 серпня 2024 року в етері Національного телемарафону «Єдині новини». Це фільм про відновлення після російських в'язниць. Це покрокова інструкція як повернутися до нормального життя, реабілітуватися і відновити документи. У стрічці військовим дають рекомендації лікарі, психологи, реабілітологи, детально аналізуються усі етапи адаптації до цивільного життя.

Саме ідея особистого розвитку, пошуку самореалізації в нових умовах, вдалої спроби самовідновлення повинна стати концептуальною ідеєю нових телепроектів, які покликані репрезентувати способи виходу із депресії колишнім військовим, учасникам бойових дій, колишнім військовополоненим, що відчувають розгубленість перед новими викликами тепер уже цивільного життя. Відчувається брак саме таких програм.

Список використаних джерел

1. Кравченко В. Розвиток медіа під час війни. URL : <https://www.uadim.in.ua/post/rozvytok-media-pid-chas-viiny-1>
2. Праута М.В. Специфіка Youtube-проекту Центральної телерадіостудії Міністерства оборони України на початку активної фази російсько-української війни. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2023. Т.1 (82). С. 103–122.
3. Пуцята І. Тележурналістика під час повномасштабної війни: аналіз контенту українських медіа про російсько-українську війну. *Communications and Communicative Technologies*. 2024. Вип. 24. Р. 59–67.
4. Скотнікова О. На фронті загинув військовий журналіст з Києва Олексій Чубашев «Рекрут». URL : <https://vechirniy.kyiv.ua/news/67565/>

VI ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі»

5. Сьогодні стартував новий щотижневий проєкт «Армія сьогодні» від Військового телебачення України. URL : <https://armyinform.com.ua/2021/02/03/sogodni-startuvav-novyj-shhotyzhnevyy-proyekt-armiya-sogodni-vid-vijskovogo-telebachennya-ukrayiny/>